Asiantuntijalausunto Kunta- ja hyvinvointijaosto 22.10.2024

Talousarvio 2025

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue

Mikko Hokkanen

Konsernipalvelujen toimialajohtaja

Talousarviosta yleisesti

Vuoden 2025 talousarviossa hyvinvointialueet saavat ensimmäistä kertaa realistisen pohjan talousarvionsa valmistelemiseen. Tämä johtuu rahoituslain 10 § mukaisesta jälkikäteistarkistuksesta, joka nostaa hyvinvointialueiden rahoitusta yhteensä 1,4 miljardia euroa. Vuoden 2025 hyvinvointialuetalous tulee todennäköisesti kääntymään kokonaisuudessaan ylijäämäiseksi, mikä tullee myös näkymään positiivisempana mediaympäristönä hyvinvointialueille, kun raha pääosin riittää peruspalveluiden järjestämiseen.

Hyvinvointialueille on kuitenkin yksittäistä talousarviovuotta tärkeämpää rahoituslain kehikko pidemmällä aikavälillä. Kun alijäämien kattamisvelvoitteesta vuoden 2026 loppuun mennessä ei jousteta, on hyvinvointialueiden jatkettava merkittäviä menosopeutuksia myös taloudellisesti ylijäämäisenä vuonna 2025. Ja vaikka rahoituksen jälkikäteistarkistus nostaakin rahoituksen hyvinvointialueille *riittäväksi* vuoden 2025 palveluihin, ei se vielä itsessään auta alijäämien kattamiseen. Mikäli alijäämät halutaan kattaa näin nopealla aikataululla, tarkoittaa se väistämättä hyvin merkittäviä leikkauksia palvelutoimintaan, jotka eivät tosiasiallisesti ole mahdollisia toteuttaa suurimmalla osalla alueista.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue tavoittelee vuodelle 2025 noin 20 miljoonan euron ylijäämää talousarvioonsa. Tämä tarkoittaa hyvinvointialueemme osalta tuloksen parantamista noin 120 miljoonalla eurolla, kun jälkikäteistarkistusta saamme noin 64 miljoonaa euroa. Tämä on hyvin tavoitteellinen luku, mutta kuitenkin realistinen ja kun siihen päästään, on onnistuttu hyvin. Mikäli kuitenkin Vantaan ja Keravan hyvinvointialue aikoisi kattaa alijäämänsä vuoden 2026 loppuun mennessä, tulisi tuloksen olla noin 100 miljoonaa euroa ylijäämäinen. Tuloksen tulisi siis parantua yhteensä 200 miljoonaa euroa vuodesta 2024 vuoteen 2025, mikä ei ole mahdollista rikkomatta sote-sisältölakeja ja lopulta myös perusoikeuksia.

Edellinen esimerkki kuvaa pidemmän aikavälin rahoituskehikon niukkuutta ja sitä erittäin tiukkaa taloudellista tilannetta, jossa hyvinvointialueet tulevat olemaan, vaikka valtion rahoitus vuodelle 2025 paraneekin merkittävästi. Hyvinvointialueita rasittaa vuosina 2023 ja 2024 tehdyt alijäämät, sekä näiden lisäksi ylimääräinen paine siitä, että hyvinvointialueindeksi on ollut molempina em. vuosina ollut selvästi hyvinvointialueiden kustannustason nousua pienempi (yhteisvaikutuksena noin 5 %), mikä lisää itsessään sopeutuksen haastavuutta.

Hyvinvointialueiden rahoituksen perusteista vuodelle 2025

Hyvinvointialueiden rahoituksen taustalla oleva malli on lähtökohtaisesti hyvä ja looginen. Malli lisää rahoitusta niille alueille, jotka kasvavat ja joiden palvelutarve kasvaa ja toisaalta tarvittaessa jopa vähentää rahoitusta niiltä alueilta, joiden väestö supistuu voimakkaasti. Malli kuitenkin kaipaa

edelleen työstöä, jotta se jakaisi hyvinvointialueiden niukan rahoituksen mahdollisimman oikeudenmukaisesti.

Tällä hetkellä mallin suurin kehittämistarve kohdistuu sosiaalihuollon rahoitukseen, joka jaetaan käytännössä diagnoosipohjaisen mallin avulla. On täysin selvää, että terveydenhuollossa ja erikoissairaanhoidossa kirjatut diagnoosit eivät voi kuvata tosiasiallista sosiaalihuollon palvelutarvetta. Aivan erityisesti tämä tulee ilmi kaikkein kalleimpien palveluiden, kuten lastensuojelun sekä esimerkiksi asunnottomuuden ehkäisyn osalta. Nykyinen sosiaalihuollon palvelutarvekerroin ei huomioi näiden palveluiden tarvetta eikä näiden palveluiden piirissä olevia ihmisiä millään tavalla.

Oikeudenmukaisempi malli perustuisi entistä enemmän alueen väestömäärään, joka on kaikista rahoituksen taustalla olevista mittareista objektiivisin. Nykyisessä mallissa kasvavan hyvinvointialueen rahoitus kasvaa hitaammin kuin sen aito palvelutarve. Tämä johtuu siitä, että vaikka väestömäärän muutos sinänsä näkyy rahoituksessa vain yhden vuoden viiveellä, tarkastellaan palvelutarvetta noin kolme vuotta vanhojen diagnoositietojen pohjalta. Esimerkiksi Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen väestö kasvaa noin 1,5 % vuosivauhdilla ja kolmen vuoden ero tarkastelussa tarkoittaa noin 4,5 % virhettä palvelutarvetta arvioitaessa.

Rahoituksessa tapahtuvista muutoksista

Muista hyvinvointialueiden rahoitukseen vaikuttavista eristä merkittävän riskin realistiselle talousarviolle aiheuttaa edelleen hyvinvointialueindeksin (vuodelle 2025 3 %) ja toteutuvan kustannustason, erityisesti palkkaratkaisujen, välille muodostuva ero. On luonnollista, että valtiovarainministeriön on syytä varoa ennustamasta liian korkeaa indeksiä hyvinvointialueiden rahoitusta kasvattamaan. Pitkällä tähtäimellä on kuitenkin kestämätöntä, jos tämä indeksi muodostuu ylimääräiseksi sopeutuselementiksi hyvinvointialueille.

Hyvinvointialueindeksin lisäksi myös hyvinvointialueiden tehtävämuutokset vaikuttavat lasketun siten, että hyvinvointialueille kohdistuvia positiivisia taloudellisia vaikutuksia (esimerkiksi asiakasmaksujen korotukset) on yliarvioitu ja negatiivisia taloudellisia vaikutuksia (esimerkiksi vammaispalvelulain uudistus) on aliarvioitu. Hyvinvointialueilla ei ole tällä hetkellä näkymää siihen, miten näitä taloudellisten vaikutusten arviointeja on tehty. Myös tässä on kriittistä, ettei tehtävämuutoksista tule muodostumaan ylimääräistä sopeutuselementtiä hyvinvointialuetalouteen.

Lopuksi

Talousarviovuoden rahoitus hyvinvointialueille 2025 näyttää riittävän yksittäisen vuoden palveluihin. Mutta kun huomioidaan hyvinvointialueiden pidemmän aikavälin kehikko sekä alijäämien kattamisvelvollisuus ja sen vaatimat toimenpiteet, rahoitus ei tosiasiassa tule riittämään niihin palveluihin, joita on aiemmin järjestetty. Hyvinvointialueiden taloudellinen tilanne tulee säilymään tiukkana eikä ole suunnitelmissa tätä helpottaa. Nyt tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että hyvinvointialueille annetaan työkaluja, jotka mahdollistavat talouden sopeuttamisen. Tämä tarkoittaa käytännössä joko valtion ohjauksen roolin vahvistamista palvelutason (palvelulupauksen) määrittelyssä, tai vaihtoehtoisesti tulee purkaa merkittävästi hyvinvointialuetta ohjaavia normeja – tai ihanteellisesti tehdä näitä molempia. Olisi äärimmäisen tärkeää, että hyvinvointialueille asetettavat odotukset palvelutasosta ja talouden sopeuttamisesta olisivat mahdollisimman realistisia ja yhteensopivia.